

VÀI THÔNG TIN VỀ DI TÍCH LĂNG BÀ Ở THÔN PHƯỚC THẮNG, XÃ CẨM KIM

Sùng bái tự nhiên là hình thức tín ngưỡng có vai trò quan trọng trong đời sống của cư dân nông nghiệp nói chung, cư dân Việt nói riêng. Do vậy, bên cạnh tín ngưỡng thờ Tam Phủ, Tứ Pháp, việc thờ Ngũ Hành (*Ngũ Hành Tiên Nương/ Ngũ Hành Nương*) cũng rất phổ biến trong mỗi cộng đồng làng xã, xóm ấp của người Việt. Ở Hội An, hầu như tất cả các làng xã, xóm ấp đều có xây dựng công trình kiến trúc thờ Ngũ Hành mà dân gian quen gọi là miếu Bà hay lăng Bà.

Theo triết học cổ đại, Ngũ Hành: Kim (*vàng, kim loại*), Mộc (*gỗ, cây cối*), Thủy (*nước*), Hỏa (*lửa*), Thổ (*đất*) là 5 yếu tố cơ bản của vũ trụ, có mặt trong mọi sự vật, hiện tượng trong thiên nhiên. Năm yếu tố này được Đạo giáo và Nho giáo thần thánh hóa thành 5 vị thần với thần hiệu: Kim Đức Thánh Phi, Mộc Đức Thánh Phi, Thủy Đức Thánh Phi, Hỏa Đức Thánh Phi và Thổ Đức Thánh Phi. Năm vị thần này được triều đình phong kiến sắc phong, ban tặng mỹ tự, mỹ hiệu, cho phép các địa phương thờ cúng. Vì vậy miếu Ngũ Hành được dựng lên ở các xóm ấp, trong đó có lăng Bà ở thôn Phước Thắng - xã Cẩm Kim.

Một số tư liệu và những kết quả nghiên cứu cho biết, thôn Phước

Thắng, dưới thời Nguyễn gọi là ấp Phước Thắng, thuộc làng/châu Kim Bồng, tổng Mỹ Khê, huyện Duy Xuyên, phủ Điện Bàn. Trong lịch sử, cư dân ấp Phước Thắng sinh sống bằng nhiều nghề khác nhau như sản xuất nông nghiệp, làm nghề thủ công, buôn ghe bầu, trồng dâu nuôi tằm... nhờ vậy mà đời sống kinh tế tương đối khá giả, đời sống tinh thần cũng được quan tâm với nhiều công trình tín ngưỡng được đầu tư xây dựng bề thế, trang nghiêm. Theo lời kể của các vị cao niên sinh sống tại địa phương, lăng Bà được nhân dân góp tiền của, công sức xây dựng nên từ rất sớm. Tuy nhiên, đến nay vẫn chưa có tư liệu nào cho biết chính xác niên đại xây dựng của di tích. Căn cứ vào hình thể, quy mô, bố cục và hoa văn trang trí, có thể đoán định niên đại kiến trúc của di tích vào khoảng những thập niên đầu thế kỷ XX.

Trải qua thời gian, dưới tác động bởi những yếu tố bất lợi của thời tiết, chiến tranh cũng như sự tác động của con người trong quá trình sử dụng, di tích đã bị xuống cấp và được nhân dân địa phương tu bổ nhiều lần, gần nhất là vào năm 2003, 2012.

Di tích tọa lạc tại thửa đất ở khu vực phía tây thôn Phước Thắng, xã Cẩm Kim, thành phố Hội An, nguyên trước đây thuộc xứ đất Ông Vĩnh, ấp Phước Thắng, châu Kim Bồng. Phía tây và phía bắc của di tích tiếp giáp với đường bê tông liên thôn, phía nam và phía đông tiếp giáp với đất vườn của nhân dân. Di tích nằm cách lăng Ông khoảng gần 100m về phía bắc, cách bờ sông khoảng 100m về phía nam.

Di tích có mặt tiền xoay hướng bắc. Toàn bộ khuôn viên di tích được bao bọc bởi tường rào lửng cao chừng 60cm nhằm phân cách với không gian bên ngoài. Lối vào khuôn viên di tích nằm ở phía bắc, gồm hai lối đi ở hai bên bình phong. Bình phong nằm án ngữ mặt tiền của công trình chính, được xây theo kiểu cuốn thư với hai bên là trụ tròn vuron cao. Ở mặt trước bình phong trang trí đề tài “*sư tử mẹ, sư tử con*” ở chính giữa và hai bên là hai quả lựu và quả đào với hình thức đắp cẩn mảnh sứ. Sát mặt trong của bình phong là bệ thờ được chia thành ba bậc tượng trưng cho “*Tam Tài*”, trong đó bậc trên cùng có xây khám thờ với mặt tiền hướng về phía công trình chính. Một phần của khám thờ

đặt trên đỉnh của bình phong. Mặt trước của khám thờ cẩn, vẽ cảnh lựu, chim hạc. Chính giữa mặt sau của khám thờ cẩn cách điệu chữ “*壽*”, hai bên là bình hoa, phía trên vẽ cảnh lựu. Bệ và khám thờ là nơi thờ cúng âm linh, cô bác, đất đai trước khi tiến hành lễ cúng chính trong lăng. Toàn bộ khuôn viên di tích được lát gạch đất nung với mỗi viên gạch có kích thước 30 x 30cm. Cách bình phong một khoảng về phía công trình chính là hai trụ cờ. Bên phải công trình chính là miếu thờ nhỏ thờ Thái Giám Bạch Mã. Mái của miếu thờ này cẩn mảnh sứ ở bờ chảy, bờ nóc... và vẽ trang trí một số đồ án bát bửu. Công trình chính có bố cục mặt bằng gồm nếp chính điện và nếp hậu tẩm, nền lát gạch đất nung với kích thước mỗi viên gạch là 20 x 20cm, tường bao xây bằng gạch, hệ đỡ mái bằng gỗ đặt trực tiếp lên tường bao, mái lợp ngói âm dương gồm 13 vòng, bờ nóc đắp cong hình thuyền trong đó bờ nóc nếp hậu tẩm đắp tạo thành những ô hộc, bờ chảy đắp giạt cấp uốn lượn, đầu hồi nếp trước đắp kiểu hình cuốn thư.

Trên bờ nóc của nếp trước trang trí chim phượng, bờ nóc của nếp sau trang trí đao lá. Toàn bộ bờ nóc, bờ chảy và đầu hồi đều được cân trang trí mảnh sứ nhiều màu với các đề tài tùng lộc, hoa điều, nhành lựu, hoa cúc, dơi...

Mặt tiền của nếp trước được tạo theo kiểu vòm cong với trụ gạch ở hai bên đỡ mái hiên. Mặt trước của trụ gạch cân câu đối Hán tự bằng mảnh sứ màu: 顯赫英靈真神女, 昭彰德化是仙娘 (*Hiển hách anh linh chân thần nữ, Chiêu chương đức hoá thị Tiên Nương*). Hiên có diện tích nhỏ, rộng khoảng 100cm. Ngăn cách hiên với nội thất là hệ cửa đi mặt tiền kiểu thượng song hạ bản, gồm 4 cánh. Nội thất nếp trước bố trí hai bệ thờ xây bằng gạch ở hai bên lối vào bàn thờ chính tại hậu tẩm. Tường phía sau ở khu vực hai bệ thờ này được tô vẽ trang trí bình hoa ảng quả và một số đồ án khác. Toàn bộ nội thất của nếp hậu tẩm là một bệ thờ lớn với quần bàn trang trí hình con lân. Bệ thờ giắt thành ba cấp gồm có bàn thờ chính và bàn thờ tả hữu ban. Bàn thờ chính đắp khảm thờ với trán khảm trang trí đề tài “*lưỡng long triều dương*”, một số đồ án, hình tượng khác và Hán tự: 五行廟 (*Ngũ Hành miếu*). Trên khảm thờ có câu đối Hán tự: 三才豈佐紹千秋, 五德化生垂萬古 (*Tam tài khởi tá thiệu thiên thu, ngũ đức hoá sinh thùy vạn cổ*). Chính giữa khảm thờ cân hình chim phượng và mặt nhật.

Hiện nay chưa đủ tư liệu để xác định chính xác niên đại xây dựng của di tích, song với những đồ án, đề tài trang trí theo phương pháp đắp cân

mảnh sứ nhiều màu đã tạo nên giá trị độc đáo của di tích và sức hấp dẫn của nó đối với những ai đã từng đến đây.

Cùng với các di tích nhà ở, văn hoá, tín ngưỡng khác, sự tồn tại của di tích lăng Bà không những góp phần làm phong phú hơn các loại hình di tích ở xã Cẩm Kim nói riêng, Hội An nói chung mà nó còn minh chứng về sự đa dạng trong đời sống tín ngưỡng, tâm linh của cư dân địa phương♦